

Skipulagsstofnun
Þórdís Stella Erlingsdóttir
Borgartún 7b, 105 Reykjavík

Reykjavík, 25. september 2024
UST202409-003/E.S.F.
10.05.00

Efni: Mat á umhverfisáhrifum - Matskyldufyrirspurn - Vestmannaeyjalínur 4 og 5

Vísað er til erindis Skipulagsstofnunar sem barst 30. ágúst sl. þar sem óskað er umsagnar Umhverfisstofnunar um hvort og á hvaða forsendum ofangreind framkvæmd skuli háð mati á umhverfisáhrifum.

Framkvæmdarlýsing

Umrædd framkvæmd felur í sér lagningu nýrra jarð- og sæstrengja í svæðisbundna flutningskerfinu á Suðurlandi, Vestmannaeyjalínur 4 og 5, sem fyrirhugað er að leggja frá tengivirki í Rimakoti í Rangárþingi eystra til Vestmannaeyja. Tilgangur framkvæmdarinnar er að tryggja örugga orkuafhendingu fyrir byggðina í Vestmannaeyjum með því að styrkja tengingu við flutningskerfið á Suðurlandi. Með því að leggja bæði VM4 og VM5 er afhendingaröryggi tryggt þó bilun verði í öðrum strengnum. Nýta á samlegðaráhrif með því að leggja strengina samtímis þar sem kostnaðurinn við lagninguna sjálfa er stærsti kostnaðarliðurinn í slíkri framkvæmd.

Umhverfisstofnun hefur áður gefið umsagnir tengdar framkvæmdinni, umsagnir um lýsingu og tillögu að breytingu á aðalskipulagi Vestmannaeyja 2015-2035 vegna Vestmannaeyjalína 4 og 5, dags. 12. janúar og 9. ágúst 2024.¹

Vistgerðir og fuglalíf

Í 2. gr. laga nr. 60/2013 um náttúrvernd segir að til að stuðla að vernd líffræðilegrar fjölbreytni skuli stefnt að því að viðhalda fjölbreytni vistgerða innan náttúrulegra útbreiðslusvæða þeirra með þeirri tegundafjölbreytni og þeim vistfræðilegu ferlum sem einkenna hverja vistgerð og tryggja ákjósanlega verndarstöðu einstakra vistgerða.

Umhverfisstofnun bendir á að samkvæmt vistgerðakorti Náttúrufræðistofnunar Íslands² er innan framkvæmdarsvæðisins m.a. vistgerðin língresis- og vingulsvist sem er með hátt verndargildi og er á lista Bernarsamningsins frá 2014 yfir vistgerðir sem þarfnast verndar. Fram kemur í framkvæmdalýsinguinni að strengleiðin liggja að litlum hluta í gegnum votlendi. Umhverfisstofnun telur mikilvægt að frágangur við strenglögna sé vandaður og farið verði

¹<https://www.ust.is/library/sida/Umhverfisstofnun/Umsagnir/Ums%3fb6gn%20Vestmannaeyjal%3f%adna%204%20VM4%20og%205%20VM5.pdf> og

https://www.ust.is/library/sida/atvinnulif/Tillaga_Breyting_a_adalskipulagi_Vestmannaeyja_2015_2035_Vestmannaeyjalina_4_VM4_og_5_VM5.pdf

² <http://vistgerdakort.ni.is/>

í viðeigandi mótvægisáðgerðir eins og að þétta skurði þar sem strengirnir fara í gegnum votlendi.

Vestmannaeyjar eru á tillögu Náttúrufræðistofnunar Íslands að svæðum á B-hluta náttúruinjasrár vegna fuglalífs og klóþangsfjara en fjörunar eru ekki á framkvæmdarsvæðinu. Strengleiðin er einnig innan svæðis sem NÍ hefur skilgreint sem mikilvægt fuglasvæði, Suðurlandsundirlendið (VOT-S 3).³ Vistgerðir sem þar finnast, t.d. língresis- og vingulsvist, einkennast af ríku fuglalífi og eru algengir varpfulgar t.d. þúfutittlingur, hrossagaukur, lóuþræll, spói og stelkur.⁴ Lóuþræll, spói og stelkur eru ábyrgðartegundir Íslands, en miðað er við að um 20% af Evrópustofni viðkomandi tegundar nýti Ísland til varps eða komi hér við á ferðum sínum, til þess að tegundin kallist ábyrgðartegund.⁵

Vestmannaeyjar eru einnig skilgreindar sem mikilvægt fuglasvæði (SF-S 4) en þar eru afar mikilvægar varpstöðvar sjófugla.⁶ Fram kemur í greinargerðinni að Gjábakkafjara, þar sem strengirnir koma á land í Vestmannaeyjum, sé nú þegar raskað svæði og ekki að finna lykilttegundir sjófugla. Umhverfisstofnun hvetur þó til þess að leitað sé áhlits hjá Náttúrustofnu Suðurlands varðandi fuglalíf á framkvæmdarsvæðinu í Vestmannaeyjum og hvaða leiðir mætti fara til að lágmarka rask á fuglalífi.

Umhverfisstofnun bendir á að í 2. mgr. 6. gr. laga nr. 64/1994 um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum segir að ávallt skuli gæta fyllstu varkárni og nærgætni gagnvart villtum dýrum og búsvæðum þeirra og forðast óþarfa truflun. Umhverfisstofnun telur því mikilvægt að framkvæmdin fari fram fyrir utan varptíma til þess að lágmarka rask á fuglalífi.

Stofnunin áréttar að þar sem ekki er hægt að forðast rask á vistgerðum með verndargildi er góður frágangur rasksvæða og fullnægjandi mótvægisáðgerðir forsendur þess að umhverfisáhrif framkvæmdar verði ekki umtalsverð. Dæmi um mótvægisáðgerðir væru eins og kemur fram í greinargerð að varðveita svarðlag og gróðursetja eða sá fræi með staðartegundum í röskuð svæði þar sem það á við. Umhverfisstofnun tekur undir að rask á gróðri er tímabundið og með vönduðum frágangi þá munu ummerki um framkvæmdina mást út á fáeinum árum. Telur Umhverfisstofnun að áhrifin af lagningu strengjanna á vistgerðir og fuglalíf eins og lagt er upp með í greinargerð séu óveruleg.

Hraun

Í framkvæmdarlýsingunni kemur fram að lagning strengjanna í Gjábakkafjöru fellur innan svæðis sem er flokkast sem aðrar náttúruinjar. Um er að ræða svæði nr. 723, Helgafell og Eldfell og er lýsing á svæðinu í Náttúruinjasrá eftirfarandi: *Helgafell og Eldfell, Vestmannaeyjum. (1) Eldfjöllin bæði, hluti af nýja hrauninu og Flakkarinn við Skans. Norðurmörk liggja frá Prestavík með suðurjaðri athafnasvæðis hitaveitunnar, vestur fyrir fellin*

³ <https://www.ni.is/is/dyr/fuglar/mikilvaeg-fugasvaedi/sudurlandsundirlendi>

⁴ <https://www.ni.is/is/grodur/vistgerdir/land/lingresis-og-vingulsvist>

⁵ <https://www.ni.is/is/midlun/natturuminjaskra/forgangstegundir-fugla>

⁶ <https://www.ni.is/is/dyr/fuglar/mikilvaeg-fugasvaedi/vestmannaeyjar>

og til sjávar við Skarfatanga. (2) Stórfenglegt landslag og fræðandi um myndun og mótun lands.⁷

Umhverfisstofnun bendir einnig á að skv. kortasjá N1 er sögulegt hraun, svonefnt Eldfellshraun, sem nýtur sérstakrar verndar samkvæmt 61. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd á því svæði sem jarðstrengirnir koma á land í Vestmannaeyjum.⁸

Í 61. gr. náttúruverndarlagna er kveðið á um sérstaka vernd þeirra vistkerfa og jarðminja sem taldar eru upp í 1. mgr. og 2. mgr. sama ákvæðis. Samkvæmt 3. mgr. ákvæðisins ber að forðast röskun þeirra náttúruvirkja, sem undir greinina falla, nema brýna nauðsyn beri til og ljóst að aðrir kostir séu ekki fyrir hendi. Í greinargerð með frumvarpi til laga um náttúruvernd er með orðalaginu „brýn nauðsyn“ lögð áhersla á að einungis mjög ríkir hagsmunir geti réttlætt röskun og þá fyrst og fremst brýnir almannahagsmunir.

Umhverfisstofnun tekur undir það sem kemur fram í greinargerð um framkvæmdina að hún mun hafa óafturkræf áhrif á hraunið sem nýtur sérstakrar verndar og því neikvæð áhrif á það. Umhverfisstofnun leggur áherslu á að fjallað verði nánar um hraunið og það komi fram hvaða leiðir verði farnar til þess að forðast rask á því sbr. 61. gr. náttúruverndarlaga. Umhverfisstofnun bendir á að ef framkvæmdin gerir ráð fyrir röskun á hrauni þurfi að rökstyðja þá ákvörðun og gera grein fyrir öðrum kostum sem skoðaðir hafa verið sem mögulegir valkostir við útfærslu framkvæmdarinnar og ástæðum fyrir því að þeir urðu ekki fyrir valinu.

Umhverfisstofnun bendir á mikilvægi þess að við valkostagreiningu á því hvar jarðstrengurinn liggur, séu verndargildi hraunsvæða metin og m.a. tekið tillit til jarðmyndana. Við valkostagreiningu ætti að meta vægi áhrifaþátta eins og umhverfisáhrif af framkvæmdinni, hagkvæmni og almannahagsmuni.

Stofnunin bendir á að skylt er að afla framkvæmdaleyfis, eða eftir atvikum byggingarleyfis, vegna allra framkvæmda sem fela í sér röskun á svæðum sem njóta sérstakrar verndar, sbr. skipulagslög og lög um mannvirki. Á þetta að tryggja að tekið sé til ítarlegrar skoðunar hvort framangreint skilyrði sé uppfyllt. Við mat á leyfisumsókn ber að vega saman mikilvægi náttúruminjanna sem í húfi eru og hagsmuni af fyrirhugaðri framkvæmd. Við matið skal litið til verndarmarkmiða 2. og 3. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd, auk þess sem tekið skal mið af mikilvægi minjanna og sérstöðu í íslensku og alþjóðlegu samhengi, sbr. 3. og 4. mgr. 61. gr. laga.

Ákveði leyfisveitandi að veita leyfi þrátt fyrir framangreint skal hann, með vísan í 5. mgr. 61. gr. náttúruverndarlaga, rökstyðja þá ákvörðun sérstaklega og gera grein fyrir öðrum kostum sem skoðaðir hafa verið sem mögulegir valkostir við útfærslu framkvæmdarinnar og ástæðum þess að þeir urðu ekki fyrir valinu. Einnig skal gera grein fyrir fyrirhuguðum mótvægisáðgerðum, sem og mögulegri endurheimt náttúruverðmæta þegar það á við.

Þá skal afrit af útgefnu leyfi sent Umhverfisstofnun, sbr. 6. mgr. ákvæðisins.

Þess má einnig geta að leyfisveitanda er heimilt, skv. 5. mgr. 61. gr. náttúruverndarlaga, að binda leyfi þeim skilyrðum sem eru nauðsynleg til að draga úr áhrifum framkvæmdarinnar á þau náttúruvirkja sem verða fyrir röskun.

⁷ <https://ust.is/nattura/natturuverndarsvaedi/natturuminjaskra/sudurland/>

⁸ <https://serstokvernd.ni.is/>

Lagning jarðstrengja í hraun getur haft talsvert neikvæð umhverfisáhrif í för með sér þar sem röskun á hrauni er að stærstu leyti varanleg og óafturkræf. Að mati Umhverfisstofnunar er mikilvægt að metin séu áhrif framkvæmdarinnar á ásýnd svæðisins og hvort að hún muni hafi neikvæð áhrif á verndargildi náttúruminjanna sem eru í húfi.

Áhrif á vatn

Umhverfisstofnun bendir á að ekki er fjallað um lög um stjórn vatnamála og vatnaáætlun í greinargerð.

Umhverfisstofnun bendir á að lög nr. 36/2011 um stjórn vatnamála hafi verið innleidd með gerð vatnaáætlunar. Markmið laganna er að vernda vatn og vistkerfi þess, hindra frekari rýrnun vatnsgæða og bæta ástand vatnavistkerfa til þess að vatn njóti heildstæðrar verndar. Jafnframt er lögnum ætlað að stuðla að sjálfbærri nýtingu vatns sem og langtímavernd vatnsauðlindarinnar.

Umhverfisstofnun bendir á mikilvægi þess að tillagan sé í samræmi við stefnumörkun vatnaáætlunar 2022 - 2027⁹ og vill stofnunin benda á vefsíðuna www.vatn.is. Lögin ná yfir grunnvatn og allt yfirborðsvatn (þ.e. straumvötn, stöðuvötn, árósavatn, strandsjó, lón og jökla). Umhverfisstofnun bendir á að í 28. gr. laga nr. 36/2011 um stjórn vatnamála, þar sem fjallað er um réttaráhrif vatnaáætlunar, segir að opinberar áætlanir á vegum stjórnvalda, svo sem vegna skipulagsmála, náttúruverndar, orkunýtingar og samgangna, skulu vera í samræmi við þá stefnumörkun um vatnsvernd sem fram kemur í vatnaáætlun. Öll yfirborðsvatnshlot skulu vera í a.m.k. góðu vistfræðilegu ástandi og góðu efnafræðilegu ástandi og grunnvatn á að hafa góða magnstöðu og vera í góðu efnafræðilegu ástandi og að vatnsgæði rýrni ekki.

Framkvæmdin er innan strandsjávarvatnshlotsins Dyrhóley að Þorlákshöfn (103-1342-C) og grunnvatnshlotanna Landeyja (103-23-G) og Eldfells (103-242-G). Umhverfismarkmið vatnshlota eru lagalega bindandi og má ástand þeirra ekki hnigna, hvorki tímabundið né varanlega. Því þarf að fjalla um í greinargerð hvaða vatnshlot framkvæmdin nær til og setja inn vatnshlotanúmer þeirra. Auk þess þarf að fjalla um umhverfismarkmið fyrir vatnshlotið og hvert er núverandi ástand þess. Hægt er að nálgast þessar upplýsingar inn á [vatnavefsja](http://vatnavefsja.is).¹⁰

Meta þarf áhrif framkvæmdar á þau vatnshlot sem tengjast henni. Áhrifamatið þarf að uppfylla kröfur laga nr. 36/2011 um stjórn vatnamála og reglugerðar nr. 535/2011 um flokkun vatnshlota, eiginleika þeirra, álagsgreiningu og vöktun og breytingar á starfseminni eiga að samræmast markmiðum og kröfum laganna. Starfsemi eða framkvæmdir mega ekki valda því að vatnshlot nái ekki þeim umhverfismarkmiðum sem sett hafa verið fyrir þau. Til þess að hægt sé að leggja mat á hvort að starfsemi og framkvæmdir hafi áhrif á vatnshlot þarf að fara fram mat á áhrifum á gæðabætti sem skilgreindir hafa verið fyrir vatnshlotin.

⁹ [Vatnaáætlun 2022-2027](#)

¹⁰ [Vatnavefsja](#)

Fjallað er um aðferðafræði við vistfræðilega ástandsflokkun strandsjávarvatnshlota í skýrslu¹¹ og í leiðbeiningum fyrir útreikninga á gæðavísunum NQ11 og AMBI¹² á vatn.is.

Lagning neðansjárleiðslna

Umhverfisstofnun vill benda á að lagning sæstrengja og neðansjárleiðslna er háð samþykki Umhverfisstofnunar samkvæmt lögum nr. 33/2004 um varnir gegn mengun hafs og stranda og reglugerð nr. 600/2018 um heimild til lagningar sæstrengja og neðansjárleiðslna. Framkvæmdir skulu samræmast skipulagi samkvæmt skipulagslögum eða lögum um skipulag haf- og strandsvæða.

Með umsókn til Umhverfisstofnunar um lagningu sæstrengs eða neðansjárleiðslu skulu fylgja eftirfarandi upplýsingar eins og við á hverju sinni:

- Lýsing á umfangi framkvæmdar og umfangi einstakra framkvæmdaþátta og uppdrættir af staðsetningu og legu.
- Upplýsingar um gerð, tegund og tilgang lagningar viðkomandi sæstrengs eða neðansjárleiðslu.
- Upplýsingar um hvernig framkvæmd fellur að gildandi skipulagsáætlunum eða skipulagsstefnu á viðkomandi svæði.
- Lýsing á staðhættum á framkvæmdarsvæði.
- Álit Skipulagsstofnunar um mat á umhverfisáhrifum eða ákvörðun Skipulagsstofnunar um að framkvæmd skuli ekki háð mati á umhverfisáhrifum.

Slóðar

Í greinargerð er fjallað um slóðagerð í tengslum við framkvæmdina. Fram kemur að mögulega mætti nýta eldri slóða við lagningu strengjanna og að líklega verði hægt að samnýta slóða fyrir lagningu VM4 og VM5 á þeim kafla sem þeir eru samliggjandi. Fram kemur einnig að gert er ráð fyrir að slóðar verði látnir standa að lokinni lagningu strengjanna.

Umhverfisstofnun telur mikilvægt að slóðagerð verði haldið í algjöru lágmarki. Umhverfisáhrif af slóðagerðinni þar sem þeir liggja í gegnum hraun og raska hrauni eru varanleg og óafturkræf. Umhverfisstofnun leggur áherslu á að reynt verði að komast hjá lagning nýrra slóða í gegnum hraun sem nýtur sérstakrar verndar 61. gr. náttúruverndarlaga. Auk þess að slóðar sem nauðsynlegt er að leggja í gegnum hraunið séu lagðir eins og hægt er í gegnum nú þegar röskuð svæði.

Umhverfisstofnun telur nokkra óvissu ríkja um umhverfisáhrif af slóðagerð þar sem endanleg staðsetning þeirra liggur ekki fyrir.

Umhverfisáhrif

Í greinargerð um framkvæmdina kemur fram að gróðurask á yfirborði grær með tímanum og Umhverfisstofnun tekur undir að með góðum frágangi og viðeigandi mótvægisáðgerðum munu ummerki hennar á gróður hverfa á fáeinum árum. Umhverfisstofnun tekur einnig undir að vegna framkvæmdarinnar geti orðið tímabundið rask á búsvæðum og varpi fugla og leggur því áherslu á að hún fari fram fyrir utan varptíma.

¹¹ [Vistfræðileg viðmið við ástandsflokkun strandsjávar](#)

¹² [Leiðbeiningar fyrir útreikninga á NQ11 og AMBI fyrir ástandsflokkun strandsjávar](#)

Strengirnir liggja um hraun sem nýtur sérstakrar verndar og svæði sem er á náttúruminjaskrá. Lagning jarðstrengja í hraun getur haft verulega neikvæð áhrif í för með sér rýrt verndargildi þess. Umhverfisstofnun telur því mikilvægt að draga úr raski á hrauni eins og kostur er. Umhverfisstofnun telur að með vönduðum vinnubrögðum, góðum frágangi og viðeigandi mótvægisáðgerðum eins og líst er í framkvæmdartilkynningunni sé hægt að draga úr umhverfisáhrifum af framkvæmdinni.

Að teknu tilliti til ofangreindra atriða telur Umhverfisstofnun ekki líklegt að umrædd framkvæmd muni hafa umtalsverð umhverfisáhrif í för með sér.

Virðingarfyllt,

Edda Sigríður Freysteinsdóttir

sérfræðingur

Kristín Björk Birgisdóttir

sérfræðingur